

viklingen er han vel ogsaa til en vis Grad paavirket af den ældre Collega: Brydningen mellem Samfundets ulige Lag er Historiens Indhold, Kampene mellem det vidtstrakte Norges Landsdele, Trøndelagen, Vestlandet, Viken, med uensartet Udvikling og social Forskellighed fylder Aarhundrederne. Men vigtigere end hvad Bøger og Samvær med Fagfæller kunde lære er Erfaringerne fra Nutidens Samfundskamp, som Bull, der var en af det norske Arbejderpartis Førere, stod midt i. Disse stærke Indtryk har præget hans Værk og bestemt Valget af det, han drager frem som det væsentlige, uden at det dog kan siges, at han har været snæver eller har maalt den gamle Tid med Nutids Maal.

Ellen Jorgensen.

Godt 82 Aar gammel døde 5. April 1932 den tyske Historiker Max Lenz. Han var født i Greifswald og udnævntes i 1881 til Professor i Marburg. Her opholdt han sig i 7 Aar, for derefter over Breslau at komme til Berliner Universitetet. I 24 Aar stod han paa Katedret i Righovedstaden, og her har han øvet sin Manddomsgerning. Til alles Forundring sagde han i 1914 Byen farvel for i sine allersidste Aar at hellige sig det unge Universitet i Hamburg. I 1922 tog han sin Afsked.

Max Lenz begyndte sit videnskabelige Arbejde med Emner fra den sene Middelalder og fra Reformationstiden. Med særlig Iver vendte han sig mod Joh. Janssens Forherligelse af Middelalderens Slutningstid og mod hans Opfattelse af Reformationens skadelige Indvirkning paa det tyske Folk. Hovedværket er hans *Lutherbiografi*, der udkom 1883, og af andre Arbejder fra den første Periode maa nævnes *König Sigismund und Heinrich V von England* (1874), *Drei Traktate aus dem Schriftencyclus des Konstanzer Konzils* (1876) og *Die Schlacht bei Mühlberg* (1879). For Lenz var Luther Indbegrebet af den tyske Tanke og stærkt understregedes det personlige Moment i Luthers religiøse Opfattelse. Nationale Motiver havde ingen Indflydelse.

Fra Studiet af Reformationstiden vendte Lenz sig mod det 19. Aarhundrede, og ogsaa her samlede hans Arbejde sig om en stor Skikkelse, nemlig Bismarck. I 1899 udgav han *Zur Kritik der Gedanken und Erinnerungen*, og 1902 fulgte *Geschichte Bismarcks*. Dette Arbejde har især Betydning derved, at Hovedskikkelsen ses i den store Sammenhæng med den almindelige Historie.

Ogsaa en anden stor Skikkelse fængslede ham, nemlig Napoleon, og i 1905 udkom første Udgave af hans *Napoleonsbiografi*.

I disse Studier var det navnlig Samspillet mellem Personlighed og Skæbne, der interesserede ham. Medens Sybel og Treitschke hævdede, at en umættelig Herskesyge var Drivfjederen i Napoleons Virke, kom Lenz til den Opfattelse, at det var hans Modstandere, der i 1803 drev Forhandlingerne saaledes, at det maatte ende med Brud, og Lenz drager den Konklusion, at »dann waren auch diesem grössten Welterschütterer seit Alexander von vornherein die Schranken gesetzt und der Schauplatz abgesteckt; die historische Welt, die ihm umgab, war dann nicht wie Ton in der Hand des Titanen, den er nach den Impulsen blinder Begierden hätte formen können: sondern auch sein Tun und Lassen muss dann aus der Geschichte Frankreichs und Europas, aus dem Zusammenhang der Jahrhunderte erklärt werden«.

Fra hans Berliner Tid maa endelig nævnes det monumentale Værk *Geschichte der Kgl. Friedrich Wilhelm Universität zu Berlin I—IV* (1910—18), et storslaaet Monument over hvad tysk Aand har ydet gennem et Aarhundrede.

Foruden sine store Værker fik Lenz mellem Aar og Dag skrevet en Række mindre og større Afhandlinger, som han samlede i 3 Bind *Kleine Historische Schriften*. I disse viser han sig som Meister i det historiske Essay. Dybtgaaende og skarp Undersøgelse af det foreliggende Materiale, forbundet med en aandfuld og klar Fremstilling af de indvundne Resultater.

Lenz var oprindelig Elev af de »politiske« Historikere Sybel og Treitschke, men ved Studium af Rankes Værker frigjorde han sig fra deres Indflydelse og blev den mest typiske Elev af den tyske Historieforsknings Altmeister og krævede som denne som første Betingelse for Historieforskningen: Sandhed og Universalitet. Luther og Bismarck var de to Skikkelser, han følte sig mest i Slægt med. Hvad den ene begyndte, fuldendte den anden, nemlig Skabelsen af det evangeliske tyske Kejserrige. Konfessionelle Modsætninger hindrede længe dets Oprettelse, og da disse endelig var overvundne, styrtede Monarkiet sammen. Saa sent som i 1913 talte Lenz om det tyske Riges Fasthed og Urokkelighed. 1918 styrtede Bygningen i Grus, men Lenz opgav derfor ikke Haabet. I en stor Tale fra 1921, trykt i Bind III af hans historiske Afhandlinger talte han om den Stjerne, der var slukket, men udtalte samtidig som sin absolutte Overbevisning, at ogsaa for det tyske Folk vilde der følge en Morgen efter Natten.

Harald Jørgensen.

Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff († 25. Septbr. 1931) var født 22. Decbr. 1848 i Markowitz i Posen som Søn af en